

СТАНОВИЩЕ

по дисертационен труд за придобиване на ОНС „доктор”
на тема: **ТРАДИЦИИ И СТЕРЕОТИПИ ПРИ ФОРМИРАНЕ ОСНОВИТЕ НА
НАЦИОНАЛНИЯ ХАРАКТЕР В ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ** (Сравнителен
анализ на семейните модели на възпитание в България и Германия)

Област на висше образование: 1. Педагогически науки

Професионално направление: 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика)

Обучаваща институция: СУ „Св. Климент Охридски“, ФНПП, катедра
„Предучилищна и медийна педагогика”

Дисертант: Диана Здравкова Андонова

Научен ръководител: проф. д-р Божидар Ангелов

Изготвил становището: проф. д-р Розалия Кузманова - Карталова

1. Данни за дисертацията и автореферата

Дисертационният труд представя проблематика, свързана с влиянието на културните особености и основните черти на българския национален характер върху възпитателните модели в семейната и образователната среда в периода на предучилищното детство. Темата по същността си е дисертабилна и представлява интересно научно предизвикателство. Анализираният проблем, като обхват и съдържание, разкрива добър научен подход на дисертантката, интелигентен и информиран поглед върху проблема за културното влияние на възпитателните отношения.

Представената за становище дисертация е с общ обем от 288 страници (вкл. приложенията – 6 стр.). Структурирана е в увод, четири глави, заключение, изводи, препоръки и библиография. Обособени са и са добре открити теоретична и емпирична част, които са в логическо единство и придават цялостност и завършеност на дисертационното изследване. Използваната литература е от 300 източници, от които 85 на български език, 13 на руски език, 143 на английски език, 31 на немски език и 28 интернет-ресурси. Прави впечатление многообразието от чуждестранни публикации, което е добра основа за широк поглед и анализ по изследвания проблем. Може да се препоръча по отношение на съдържанието, то да бъде представено по-компактно и стегнато, като бъде намален броят на точките в отделните глави.

Първа глава, озаглавена „**ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО**”, е с теоретичен характер и в нея се изясняват и обосновават различни аспекти на изследвания проблем, като се анализират възгледи на чуждестранни и български автори в областта на влиянието на средата върху детското развитие, особеностите на националния характер, измеренията на културата, възпитателните модели и родителските стилове. Направен е сполучлив сравнителен анализ на немската и българската система по отношение на родителски подходи и педагогически взаимодействия. Анализът се основава на компетентен подбор и систематизиране на значителен набор от литературни източници.

Интерес представлява добре изведената и аргументирана теоретична концепция за влиянието на средата върху развитието на детето, съобразно теорията на екологичните системи – за емоционалното развитие на детето в микросистемата, за когнитивното и поведенческото развитие, за влиянието на обществото върху детското развитие и др. Изяснени са основните понятия, които се ползват и са основополагащи в дисертационния труд. Изведена е сполучливо ролята на културата, като ключова при възпитанието и социализацията на децата в предучилищна възраст.

Много сполучливо са представени моделите на семейно възпитание в контекста на културното своеобразие на различните нации, в частност - българската и немската. Направен е интересен паралел относно западните индивидуалистични култури, каквато е Германия, които, както определя авторката, са по-склонни към толерантност спрямо неприемливите прояви на детско поведение и имат по-либерална представа за държанието на послушното и възпитано дете и в колективистичните държави, като България, където социалните норми и мнението на другите хора извън семейството в голяма степен детерминират реакцията на родителите към детските прояви и диктуват родителския стил (стр. 62 от дисертацията).

Подробно и компетентно са обследвани различни модели на семейно възпитание като въз основа на анализите дисертантката достига до интересното обобщение, че разглеждайки националния характер, като съвкупност от моделните личности, преобладаващи в рамките на една нация, е намерена директна връзка между възпитателните стилове, родителското поведение и културните и национални особености на българските родители (стр. 79 от дисертацията).

Така също е добро решението в тази глава да се представят и възпитателните модели в процеса на педагогическо взаимодействие в детската градина, с което се

придава завършеност на концептуалния модел на дисертантката, който е в основата на експерименталното изследване.

Във втора глава с наименование **„ТЕОРЕТИКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛНИ И ОРГАНИЗАЦИОННИ ПАРАМЕТРИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО“** е представена методиката на изследването - цели, задачи, хипотези и методи на изследването, критерии и показатели. Разработен е въпросник за измерване на родителски стил и дименсии. Направен е сполучлив сравнителен анализ на моделите на възпитание в България и Германия. Разработена е матрица за влиянието на измеренията на културата върху възпитателните модели, която матрица използва пет от дименсиите на културата по модела на Хофстеде и съответните им отражения върху възпитателните модели. Направен е много добър сравнителен анализ между моделите на възпитание в България и Германия.

Съдържанието на тази част от дисертацията дава заявка за осъществяване на мащабно изследване с експериментален характер, което е успешно реализирано, като са спазени всички норми и критерии за такъв тип проучване. Количествените емпирични данни са обработени със статистически методи и програми с оглед по-голяма точност и по-висока надеждност на резултатите.

В трета глава **„МОДЕЛ ЗА АДАПТАЦИЯ ПРИ ПРЕХОД ОТ СЕМЕЙНА В ОБРАЗОВАТЕЛНА СРЕДА В БЪЛГАРИЯ И ГЕРМАНИЯ“** представя анализ на процеса на адаптация при преход от семейна в образователна (институционална) среда в предучилищна възраст. Изведени са използваните модели за адаптация в България и Германия и психологическите параметри на процеса. Доказана е подхипотеза 3, а именно, че прилагането на модел за адаптация при прехода от семейна в институционална образователна среда, базиран на предимствата на Берлинския модел за адаптация, приспособен към условията в нашите предучилищни заведения, би имал положителен ефект върху психо-социалното развитие на децата. Достигнато е аргументирано до обобщението, че социализацията е процес на приобщаване на индивида към обществото, процес на усвояване на културата и процес на образование и **че преходът от семейната в образователната среда е ключов за правилната социализация на индивида.** Обоснована е тезата, че начинът за неговото осъществяване се определя от специфичните особености и нагласи на една култура и детерминира поведението на личността в обществото.

Представени са задълбочени анализи на ключови фактори за адекватна и здравословна социализация, както и за управление на процеса на адаптация и елиминиране на рисковете от токсичен стрес в България и Германия.

В четвърта глава „**АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО**“ е направен ефективен количествен анализ на резултатите от проведеното проучване на родителските стилове и сполучлив качествен анализ на културно определящи показатели на поведението на родители и деца. Направени са интересни обобщения по отношение на родителските стилове и дименсии, съобразно различно фактори като: демографски показатели, полова принадлежност, възрастова група, семейно положение, образование, месторождение, местожителство, пол и брой на деца в семейството, възраст на детето. Представени са различията във възпитателните резултати, в зависимост от културните и националните особености.

В края на дисертационния труд са изведени ясни и добре формулирани **изводи и препоръки**, логически следващи цялостното теоретично и емпирично изследване. Стилът на изразяване на дисертантката е научен и в същото време текстът в дисертацията е представен четивно, лесен за възприемане и осмисляне. Таблиците и фигурите (10 фигури, 34 таблици, 3 графики и 20 диаграми) допълват и подкрепят изложените факти и данни, без да утежняват съдържанието.

Авторефератът отразява обективно и в пълнота съдържанието на дисертационния труд, като дава цялостна представа за неговата структура и за резултатите от изследването. Структуриран и оформен е съобразно изискванията.

2. Научни приноси

В дисертационния труд на Диана Здравкова Андонова може да се открият следните съществени приноси с теоретичен и практико-приложен характер:

- **Направен е задълбочен и многоаспектен теоретичен анализ на специфичните измерения на нашата култура, особености на националния характер и тяхното отражение върху родителските стилове и модели на възпитание в семейната и образователната среда.** Анализът се основава на мащабно проучване и систематизиране на утвърдени и иновативни научни постановки, мнения, концепции, нормативи. Това позволява да бъдат направени адекватни интерпретации и обобщения, очертаващи една цялостна и обективна

картина по отношение на промяната в традиционните модели на възпитание и стереотипи на поведение на българските родители, посредством културното взаимодействие в посока прилагане на възпитателни методи, повлиявани от западната култура.

- **Изграден е авторски концептуален модел за организацията на процеса на адаптация за елиминирание на токсичния стрес на базата на предимствата на германския модел, адаптиран към нашите условия.** Представени са възпитателните резултати върху децата от прилагането на характерните за нашата култура възпитателни модели, като са констатирани закономерности при поставянето на възпитателните цели, в зависимост от социокултурните изисквания на средата у нас и съответните възпитателни резултати. Налице е корелация между добре обосновани научни аргументи, обективно представени факти от социалната действителност и конкретни практически решения на дисертанта, подчинени в пълна степен на изследователските цели и задачи.
- **Високата стойност на дисертационното изследване се изразява и в проведения експеримент, като обективността, надеждността и валидността на получените в хода на цялостното изследване резултати, се базират на прецизен качествен анализ, посредством прилагане на статистически методи на обработка.** Отчетените ефекти и статистически резултати, потвърждаващи авторските хипотези, допълнително **потвърждават приложната стойност на дисертационното изследване.** За установяването на специфичните възпитателни модели, подходи и практики е направен сполучлив качествен анализ, като статистически са доказвани преобладаващите родителски стилове и влиянието на демографските фактори върху тях.
- **Изследването представя и успешно интегрира подходи и теоретични постановки от различни области на науката (културологията, психологията на развитието, културната и социалната антропология, социологията, социалната психология, етнопедагогиката, лингвокултурологията и социалната културология, народопсихологията), във връзка с наличието на пряката им или косвена свързаност с възпитанието на деца в предучилищна възраст в контекста на националните и културни особености.**
- **Важен принос е, че това е първото изследване за България на родителските стилове в предучилищна възраст, в контекста на българския национален**

характер и съотнесено към конкретните културни измерения на българската нация.

3. Публикации по дисертационния труд

Диана Андонова е направила пет научни публикации по проблематиката на дисертационното изследване под формата на доклади, представени на научни форуми. Те са тясно обвързани с проблематиката в дисертацията и по същество проследяват и представят различните аспекти на изследвания от дисертантката проблем.

4. Заключение

На базата на реализираното мащабно проучване на специфичните измерения на българската култура, особености на националния характер и тяхното отражение върху родителските стилове и модели на възпитание в семейната и образователната среда, считам, че представеният за становище дисертационен труд на тема „Традиции и стереотипи при формиране основите на националния характер в предучилищна възраст (Сравнителен анализ на семейните модели на възпитание в България и Германия) с автор Диана Андонова, притежава необходимите и задължителни характеристики на качествено научно изследване, с добре открити приноси за теорията и практиката.

Отчитайки постигнатите резултати в дисертационното изследване, **заявявам положителния си вот за присъждането на образователната и научна степен „доктор” на Диана Здравкова Андонова.**

23.12.2016 г.

Велико Търново

Изготвил становището:

/проф. д-р Р. Кузманова – Карталова/